

ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИК САЛОҲИЯТИДАН Фойдаланиш зарурияти ва йўллари

Олимова Нодира Хамракуловна

и.ф.н.доцент,

Алиқулов Бахтиер Абдумўмин ўғли

магистр,

Фарғона давлат университети

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7978585>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 22-May 2023 yil

Ma'qullandi: 24-May 2023 yil

Nashr qilindi: 28-May 2023 yil

KEY WORDS

оилавий тадбиркорлик,
хорижий тажриба,
салоҳият, қамбағалликни
қисқартириш, стратегия

ABSTRACT

Ҳаракатлар стратегиясида *Ўзбекистон*
иқтисодиётини янада ривожлантириш ва
либераллаштириш бўйича белгиланган устивор
вазифалар қаторига оила тадбиркорлигини
ривожлантириш алоҳида ўринга эга ҳисобланади.
Чунки, мамлакатимиз иқтисодиётининг барқарор
ривожига ҳамда аҳоли бандлигини таъминлашда
оилавий тадбиркорликнинг ҳиссаси юқоридир. Шу
билан бир вақтда оила фаровонлиги ва
ҳаётининг сифат даражаси кўп жиҳатдан
оилавий тадбиркорлик фаолиятдан олинadиган
даромадга ҳам боғлиқ ҳисобланади.

Ўзбекистонда Ҳаракатлар стратегиясида иқтисодиётни янада ривожлантириш ва либераллаштириш бўйича белгиланган устивор вазифаларни амалга оширишда оила тадбиркорлигини ривожлантириш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Бу эса ўз навбатида мамлакатимиз оилаларини иқтисодий фаолияти, яъни ишлаб чиқариш, хизматлар кўрсатиш салоҳиятини янада ошириш зарурлигини тақозо этади.

Хорижий тажрибалар таҳлили шуни кўрсатадики, иқтисодиётни ислоҳ қилиш ва аҳоли даромадларининг юқори даражасини таъминлашда жиддий муваффақиятларга эришган мамлакатларнинг ривожланиш тажрибаси шундан далолат берадики, оила тадбиркорлигига қаратилган ташаббус нафақат бандликни таъминлашда, балки даромадларни текис тақсимлаш, шу билан бир қаторда ижтимоий – иқтисодий ривожланишнинг барқарор омиллари сифатини оширишда тобора кўпроқ аҳамият касб этмоқда.

Ҳозирги вақтда дунё мамлакатларида кичик бизнеснинг аксарият қисмини оилавий корхоналар ташкил қилади. Оилавий тадбиркорликни ташкил этишнинг мазкур шаклининг ижтимоий ва иқтисодий устунликлари, унинг субъектлари фаолият кўрсатишининг юқори самарадорлигини, узоқ вақт давом этишини ва уларнинг жадал ривожланишини таъминлайди.

Европа давлатлари ялпи миллий маҳсулотининг (ЯММ) 40-50 фоизини, Осиё мамлакатларида 65 фоиздан 82 фоизгачасини, Латин Америкасида 70 фоизга яқинини

оила бизнеси ишлаб чиқаради. АҚШ иқтисодиётидаги оилавий бизнес улуши 95 фоиздан кўпни ташкил қилади.

Кўплаб иқтисодий ривожланган мамлакатларда айнан оила тадбиркорлигини ташкил этиш соҳасидаги тадқиқотларни олиб борувчи, унинг манфаатларини ҳимояловчи ва оилавий корхоналарнинг фаолият кўрсатиши борасида тажриба алмашиш учун мунозара майдонларини ташкил этувчи махсус бирлашмалар фаолият юритади. Бу аҳолини тадбиркорлик фаолиятига фаол жалб қилишни кенгайтириш, оилавий иш анъаналарини ривожлантириш ва оила тадбиркорлари сулоласини шакллантириш имконини беради. Бу билан оилавий тадбиркорлик нафақат жамиятда барқарор ижтимоий – иқтисодий вазиятни таъминлайди, балки келажакка йўналтирилган ижобий ишбилармонлик муҳитини шакллантиради.

Шуларни ҳисобга олганда Ўзбекистонда аҳоли бандлиги ва оилаларнинг ижтимоий – иқтисодий ривожланишини таъминлашнинг муҳим омили сифатида оила тадбиркорлиги салоҳиятини янада оширишнинг илмий – услубий ва амалий асосларини такомиллаштиришга қаратилган тадқиқот ишларини амалга ошириш зарур.

Оила ва унинг фаолиятини турли йўналишдаги фан вакиллари социологлар, демографлар, психологлар ҳамда иқтисодчилар ўрганишади. Оиланинг ижтимоий, демографик ҳамда психологик ҳолатлари олимлар томонидан кенг ўрганилган бўлсада, 24,25 унинг иқтисодий – молиявий функциялари ҳамда ривожланиш муаммолари тўғрисидаги тадқиқотлар етарли эмас. Айрим тадқиқотчилар ушбу йўналишда уй хўжалиги ёки деҳқон хўжалиги фаолиятини ўрганишган 26,27.

Оиланинг иқтисодий фаолияти унинг аъзоларини ва умуман оиланинг моддий таъминоти вазифаларини ҳал этишга қаратилганлиги туфайли эътиборли ҳисобланади. Оила харажатлари, аъзоларни ишлаб топадиган даромадларига боғлиқ бўлиши, унинг иқтисодий фаолиятини юритиш, кенгайтириб бориш оиланинг фаровонлигига муҳим таъсир кўрсатади. Шу боис оила фаровонлиги ва унинг аъзоларининг ҳаёти сифати даражаси, оиланинг ижтимоий – иқтисодий ривожини оила аъзоларининг яқка ёки ўзаро бирлашиб олиб борадиган иқтисодий фаолиятига, яъни тадбиркорлигига асосланади.

Оила тадбиркорлигини ривожлантириш ҳар томонлама унинг моддий – техник жиҳатдан ресурслар билан таъминланганлиги ҳамда давлат томонидан ушбу фаолият турлари билан шуғулланиши учун шарт-шароитлар яратилганлиги даражасига боғлиқ ҳисобланади.

Ўзбекистон мустақилликга эришиши, оиланинг тадбиркорлик фаолиятини ривожланишга шароит яратди. Натижада оила тадбиркорлиги таркиби ва улар йўналишлари кенгайди. Аҳолининг кичик тадбиркорлик фаолиятидан олаётган даромади, умумий даромаддаги улуши 47,1 фоиздан (2010 й.) 62,6 фоизгача (2018 й.) ошди. Аммо бундай ҳолат хорижий давлатларда эришилган даражалардан анча паст ҳисобланади. Ушбу даражани таъминлаш учун босқичма- босқич оила тадбиркорлигини ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш соҳалари салоҳиятини ошириш лозим бўлади. Бунинг учун бизнинг фикримизча, ўзаро боғлиқ қуйидаги йўналишларда илмий тадқиқотлар олиб бориш зарур.

Чет эл ва мамлакатимизда оила тадбиркорлигини ташкил этиш, уни давлат

томонидан тартибга солиш, рағбатлантириш усуллари ва механизмларини қиёсий таҳлил қилиш лозим. Шу асосда Ўзбекистонда оила тадбиркорлиги салоҳиятини ошириш ва уни барқарор иқтисодий ривожланишга қўшадиган ҳиссасини кўпайтиришга жалб этиш йўллари ишлаб чиқилади. Бу оила тадбиркорлигини ташкил қилишни янада такомиллаштириш билан бирга, узоқ истиқболни ҳисобга олганда оила аъзоларини ўзини-ўзи иш билан банд қилиш ҳамда оила салоҳиятини иқтисодий ўсишда қўшаётган ҳиссасини ошириб боришга йўл очиб беради.

Оила тадбиркорлигини қайси йўналишда давом эттириш ёки ривожлантириш ғоят мураккаб вазифа ҳисобланади. Бунинг учун бизнес ғоя зарур ҳисобланади. Уни топиш ва амалга ошириш, ҳозирги ҳолатни баҳолаш билан боғлиқ ҳисобланади. Шулардан келиб чиқиб Ўзбекистонда шаклланган оила тадбиркорлигининг тармоқ ва ҳудудий таркиби, ушбу соҳада аҳоли бандлиги, ижтимоий – иқтисодий самарадорлиги баҳоланади. Шу орқали оила тадбиркорлигини кенгайтириш йўналишлари, уни барқарор ривожлантириш тамоиллари ва меъзонлари ишлаб чиқилди. Ушбу соҳа салоҳиятини янада юксалтириш ҳамда оилавий корхоналарни узоқ вақт давомида барқарор фаолият юритиши учун муносиб ишбилармонлик муҳитини яратиш механизмлари ишлаб чиқилади. Бунда хорижий тажрибаларни ҳам кенг ўрганиш талаб этилади.

Юқорида изоҳланган йўналишларни ҳисобга олиб Ўзбекистонда оилавий тадбиркорликни барқарор ривожланишини таъминлашнинг инновацион ғояларни ўз ичига олувчи стратегия ишлаб чиқилиши лозим. Унда оила тадбиркорлигини бошқариш сифатини ошириш, оила тадбиркорлари сулоласини шакллантириш, хизмат кўрсатиш инфратузилмалари функцияларини такомиллаштириш йўллари ва механизмлари асосланиши керак. Ушбу босқичда оила тадбиркорлигининг салоҳиятини оширувчи омиллар ҳисобига миллий иқтисодиёт ривожига ҳамда оила аъзоларининг иш билан бандлигининг истиқболда ўзгариши прогноз қилинади. Шунингдек, оила тадбиркорлиги салоҳиятини ошириш механизмларини такомиллаштириш бўйича қонунчилик ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш билан боғлиқ таклифлар асосланиши мумкин.

Хулоса:

- оила тадбиркорлигини босқичма-босқич ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш салоҳиятини ошириш, оила аъзоларини ўзини-ўзи иш билан банд қилишни таъминлайди;
- оила тадбиркорлиги ривожланиб бориши, оиланинг маънавий мустаҳкам, унинг аъзоларини жисмонан соғлом ва бақувват, билимли бўлишини моддий томондан таъминлаб беради;
- оила тадбиркорлиги кўп қиррали ва барқарор ўсиб бориш тавсифига эга бўлиши ва бу мамлакат иқтисодий ривожига асосий роль ўйнаши зарур;
- давлат томонидан ушбу соҳага этиборни кучайтириш, бошқа тармоқларда янги иш ўринларини очишга кўрсатилаётган босимни пасайтиришга олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Тешабаева, О. Н. (2019). Развитие семейного предпринимательства как фактор повышения занятости населения. In Наука и образование в обеспечении устойчивого

- развития региона в условиях перехода к цифровой экономике (pp. 190-193).
2. Тешабаева, О. Н., Суфиев, Р., & ўғли Хасанов, Ж. А. (2022). Мамлакатимиз худудларида инвестицион жозибадорликни ривожлантириш бўйича стратегик дастурлар. *Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar*, 2(17), 245-251.
 3. Тешабаева, О. Н., & Суфиев, Р. (2022). Оценка путей и эффективности привлечения инвестиций в реальный сектор экономики. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot*, 1(17), 196-200.
 4. Тешабаева, О. Н., Салимжанова, З. С. К., & Пўлатова, О. М. (2021). Сфера развития предпринимательской инвестиционной деятельности экономики узбекистана. *Scientific progress*, 2(7), 670-673.
 5. Teshabaeva, O. N., & Muydinov, M. Y. O. G. L. (2022). O'zbekistonda yoshlar bandligini ta'minlashda investitsiyalarning roli. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(5-2), 526-537.
 6. Тешабаева, О. Н., & Ахунова, О. Э. (2020). Привлечение инвестиций в развитие экономики агропромышленного комплекса республики Узбекистан. In *Развитие регионального АПК и сельских территорий: современные проблемы и перспективы* (pp. 241-243).
 7. Тешабаева, О. Н. (2021). Mamlakatni modernizatsiya qilish sharoitida mashinasozlik korxonalari investitsion jozibadorligini oshrish. *Uzacademia ilmiy jurnali*, 75-79.
 8. Тешабаева, О. Н., Мухаммадов, И. Б. О., & Джамолиддинов, Д. Р. (2020). O'zbekiston respublikasida qishloq xo'jaligi kompleks iqtisodiyotni rivojlanishida investitsiyalarning o'rni. In *минтақа иқтисодиётини инвестициялашнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари* (pp. 600-603).
 9. Тешабаева, О. Н. (2020). Механизмы организации предпринимательской-инвестиционной деятельности экономики Узбекистана. In *минтақа иқтисодиётини инвестициялашнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари* (pp. 537-540).
 10. Тешабаева, О. Н., & Ташматова, Н. Х. (2023). Ўзбекистон республикасида аграр секторда тадбиркорлик ривожланишининг ўзига ҳос жиҳатлари. *Academic research in educational sciences*, 4(1), 22-30.
 11. Тешабаева, О. Н. (2019). Эффективное управление инвестиционной деятельностью в условиях модернизации национальной экономики Узбекистана в сфере телекоммуникации. *Известия ВУЗов Кыргызстана*, (11), 74-76.
 12. Тешабаева, О. Н. (2017). Корхоналарнинг инвестицион лойиҳалар ва инновацион ғоялардан фойдаланиш тизимини такомиллаштириш йўналишлари. In *Education In The Process Of Globalization: Problem and Tasks*" International scientific conference (pp. 41-44).
 13. Teshabaeva, O. N., & Kodirova, R. A. (2023). Analysis of Methods for Further Development of the Labor Market to Ensure Employment in the Digital Economy. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(4), 74-78.
 14. Олимова, Н. Х., Тешабаева, О. Н., & Жўраева, Н. Х. Қ. (2022). Ўзбекистонда инновацион жараёнларни такомиллаштириш орқали корхоналар рақобатдошлигини ошириш масалалари. *Scientific progress*, 3(3), 276-282.
 15. Bunakov, O. A., Akhunova, O. E., Teshabaeva, O. N., Eidelman, B. M., Fakhrutdinova, R., & Valeeva, G. F. (2022). Labor Migration and Legal Routs to Avoid Its Negative Consequences on the Example of the Republic Of Uzbekistan. *BiLD Law Journal*, 7(4s), 521-526.

16. Тешабаева, О.Н., & Содиқов, Н. А. Ў. (2022). Ўзбекистонда давлат бюджет маблағларидан молиялаштириш жараёнининг истиқболли йўллари. *Scientific progress*, 3(4), 225-231.
17. Тешабаева, О. Н., Нишонбоев Д.(2021) Ways to use advanced foreign experience to increase the attractiveness of the investment environment in Uzbekistan.(pp.962-972).
18. Teshabaeva, O., & Yulchiev, A. (2022). Innovative marketing strategy aimed at maximizing the development of the tourist industry in Uzbekistan. *asia pacific journal of marketing & management review issn: 2319-2836 Impact Factor: 7.603*, 11(05), 1-6.
19. Teshabaeva, O., Abdullaeva, M., & Aminjonova, V. (2022). The role and importance of entrepreneurship and small business in the national economy. *international journal of social science & interdisciplinary research issn: 2277-3630 Impact factor: 7.429*, 11, 183-191.
20. Nasridinova, T. O. (2022). Use of main production facilities and economic activities of foreign textile enterprise. *international journal of research in commerce, it, engineering and social sciences issn: 2349-7793 Impact Factor: 6.876*, 16(01), 45-52.
21. Tolipov, A., & Teshabaeva, O. (2021). Innovative entrepreneurship is a factor in the development of the economy of modern production in Uzbekistan. *Студенческий*, (2-4), 96-99.
22. Teshabayeva, O., & Hamidova, S. The Importance of Labor Productivity in Increasing the Economic Efficiency of Industrial Enterprises. *Journal of Marketing and Emerging Economics*.
23. Teshabaeva, O. N., Saidmakhmudov, S. K., & Khalilov, A. A. *Cognitio rerum. Cognitio rerum Учредители: Издательство " Научная артель"*, (6), 60-64.
24. Тешабаева, О. Н., Абдуллаева З. (2021). Создание благоприятных условий для привлечения иностранных инвестиций в экономику Узбекистана.(pp.57-65).